

ORGANIZATIONAL AND PRACTICAL ASPECTS OF PROVIDING FIRST AID TO VICTIMS IN COAL MINES

Ilmiy rahbar dots

Nizamova Dilrabo Odilovna

Nurmamatova Sevinch Uralboy qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika

Universiteti

Korporativ boshqaruv yo'nalishi 3-bosqich talabasi

nurmamatovasevinch@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'mir konlarida yuzaga keladigan favqulodda holatlarda jabrlanuvchilarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning tashkiliy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Kon sharoitida uchraydigan asosiy xavf omillari, jumladan gaz bilan zaharlanish, mexanik jarohatlar va tog' jinslarining qulashiga bog'liq holatlar ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, Uglerod oksidi bilan zaharlanish holatlarida tezkor va to'g'ri tibbiy yordam ko'rsatishning ahamiyati yoritiladi. Maqolada birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning asosiy bosqichlari, jabrlanuvchining holatini baholash, hayotiy muhim funksiyalarni tiklash hamda shikastlanish turiga qarab zarur choralarni qo'llash masalalari bayon etilgan. Shuningdek, konlarda tibbiy yordam ko'rsatish tizimini tashkil etish, qutqaruv xizmatlari faoliyati, xodimlarning tayyorgarlik darajasi va xavfsizlik texnikasiga rioya etishning ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ko'mir konlarida jabrlanuvchilarga samarali yordam ko'rsatish uchun tezkorlik, tashkiliy muvofiqlik va amaliy ko'nikmalar muhim omillar hisoblanadi. Maqolada ushbu jarayonni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ko'mir koni, birinchi tibbiy yordam, favqulodda holat, gaz bilan zaharlanish.

Kirish

Ko'mir sanoati iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, energiya resurslarini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ko'mir konlarida olib boriladigan ishlab chiqarish jarayonlari yuqori darajadagi xavf bilan bog'liq bo'lib, turli xil favqulodda holatlar yuzaga kelishi ehtimoli yuqoridir. Bunday holatlar qatoriga gaz portlashlari, zaharlanish, tog' jinslarining qulab tushishi hamda mexanik jarohatlar kiradi. Ayniqsa, Uglerod oksidi bilan zaharlanish holatlari kon sharoitida eng xavfli omillardan biri hisoblanadi.

Ko'mir konlarida sodir bo'ladigan baxtsiz hodisalar inson hayoti va sog'lig'iga jiddiy zarar yetkazadi. Shu sababli jabrlanuvchilarga o'z vaqtida va to'g'ri birinchi tibbiy yordam ko'rsatish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, favqulodda vaziyatlarda dastlabki daqiqalarda ko'rsatilgan yordam jabrlanuvchining hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi — ko'mir konlarida jabrlanuvchilarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning tashkiliy va amaliy jihatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

ko'mir konlarida uchraydigan asosiy xavf omillarini aniqlash;

favqulodda holatlarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning amaliy usullarini o'rganish;

tibbiy yordam ko'rsatishning tashkiliy tizimini tahlil qilish;

yordam samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Asosiy Qism

1. Ko'mir konlarida xavf omillarining nazariy tahlili

Ko'mir konlarida ishlab chiqarish jarayonlari murakkab geologik va texnologik sharoitlarda amalga oshiriladi. Bu esa turli xavf omillarining yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Nazariy jihatdan ushbu xavflarni bir necha guruhlariga ajratish mumkin:

Birinchidan, fizik xavf omillari — tog' jinslarining qulash xavfi, yuqori bosim va harorat, shovqin va vibratsiya. Bu omillar ko'pincha og'ir mexanik jarohatlar, suyak sinishi va ichki shikastlanishlarga olib keladi.

Ikkinchidan, kimyoviy xavf omillari — konlarda to'planadigan zararli gazlar, xususan metan va uglerod oksidi. Ayniqsa, Uglerod oksidi bilan zaharlanish qisqa vaqt ichida markaziy asab tizimiga ta'sir qilib, hushdan ketish va o'limga sabab bo'lishi mumkin.

Uchinchidan, texnogen xavflar — portlashlar, yong'inlar va elektr jihozlar bilan bog'liq avariylar. Bu turdagi holatlar ko'pincha kompleks jarohatlar, kuyishlar va nafas yo'llarining zararlanishiga olib keladi.

Nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, konlarda yuzaga keladigan xavflar ko'p omilli bo'lib, ular bir vaqtning o'zida bir nechta turdagi jarohatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli birinchi tibbiy yordam ko'rsatish tizimi universal va moslashuvchan bo'lishi lozim.

2. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning nazariy asoslari

Birinchi tibbiy yordam — bu jabrlanuvchining hayotini saqlab qolish va uning holatini og'irlashishini oldini olishga qaratilgan dastlabki chora-tadbirlar majmuasidir. Nazariy jihatdan u quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Tezkorlik — yordam imkon qadar tez ko'rsatilishi kerak;

To'g'rilik — noto'g'ri yordam zarar keltirishi mumkin;

Ketma-ketlik — hayotiy muhim funksiyalar (nafas, yurak faoliyati) birinchi o'rinda tiklanadi;

Xavfsizlik — yordam ko'rsatuvchi va jabrlanuvchi xavfsizligi ta'minlanadi.

Zamonaviy tibbiyotda "ABC" (Airway, Breathing, Circulation) printsipli keng qo'llaniladi. Bu usulda birinchi navbatda nafas yo'llarining ochiqligi, keyin nafas olish va qon aylanishi tekshiriladi.

3. Amaliy jihatlar: favqulodda holatlarda birinchi yordam ko'rsatish

3.1. Gaz bilan zaharlanish holatlarida yordam

Konlarda eng ko'p uchraydigan xavfli holatlardan biri gaz bilan zaharlanishdir. Bunda quyidagi amaliy choralar ko'riladi:

jabrlanuvchini darhol xavfli hududdan olib chiqish;

toza havo yoki kislorod bilan ta'minlash;

nafas olish buzilgan bo'lsa, sun'iy nafas berish;

og'ir holatlarda yurak-o'pka reanimatsiyasini boshlash.

3.2. Mexanik jarohatlarda yordam

Tog' jinslarining qulashida yoki texnika bilan bog'liq hodisalarda quyidagi choralar muhim:

shikastlangan a'zoni harakatsizlantirish (immobilizatsiya);

ochiq jarohatlarda qon ketishni to'xtatish;

zararlangan joyni aseptik bog'lash;

jabrlanuvchini ehtiyotkorlik bilan transportirovka qilish.

3.3. Qon ketish va shok holatlarida yordam

Ko'mir konlarida og'ir jarohatlar ko'pincha ko'p miqdorda qon yo'qotish bilan kechadi:

qon ketishni bosim orqali to'xtatish;

zarur bo'lsa turniket qo'llash;

jabrlanuvchini yotqizib, oyoqlarini biroz ko'tarish (shokka qarshi holat);

iliqlikni saqlash va tinchlantirish.

3.4. Kuyish va nafas yo'llari zararlanishida yordam

Portlash va yong'inlarda:

kuygan joyni sovutish (sovuq suv bilan);

steril bog'lam qo'yish;

zaharli tutundan zarar ko'rgan bo'lsa, toza havoga olib chiqish;

nafasni tiklash choralari ko'rish.

4. Tashkiliy jihatlar: tibbiy yordam tizimini tashkil etish

Ko'mir konlarida samarali tibbiy yordam ko'rsatish nafaqat individual bilim, balki to'g'ri tashkil etilgan tizimga ham bog'liq. Amaliyotda quyidagi

omillar muhim:

Qutqaruv xizmatlari mavjudligi — maxsus tayyorgarlikdan o'tgan brigadalar;

Tibbiy punktlar — kon hududiga yaqin joylashgan bo'lishi;

Xodimlarni o'qitish — birinchi yordam ko'nikmalarini muntazam oshirish;

Texnik vositalar — kislorod apparatlari, himoya niqoblari, tibbiy jihozlar;

Favqulodda rejalashtirish — evakuatsiya va tezkor aloqa tizimi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yaxshi tashkil etilgan tizim jarohatlar oqibatini sezilarli darajada kamaytiradi.

5. Amaliy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Amaliyotda quyidagi muammolar kuzatiladi:

xodimlarning yetarli tayyorgarlikka ega emasligi;

texnik vositalarning yetishmasligi;

favqulodda vaziyatlarda vaqt yo'qotilishi;

noto'g'ri birinchi yordam ko'rsatish holatlari.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun: muntazam trening va simulyatsiyalar o'tkazish; zamonaviy tibbiy uskunalar bilan ta'minlash; qat'iy nazorat va xavfsizlik standartlarini joriy etish; raqamli monitoring va ogohlantirish tizimlarini rivojlantirish zarur.

Xulosa

Ko'mir konlarida ishlab chiqarish jarayonlari yuqori xavf darajasi bilan ajralib turadi va bu holat turli xil favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelishiga olib keladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kon sharoitida uchraydigan asosiy xavf omillari — gaz bilan zaharlanish, mexanik jarohatlar, portlash va yong'inlar inson hayoti uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ayniqsa, Uglerod oksidi bilan zaharlanish holatlarida tezkor va malakali yordam ko'rsatish hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Maqolada ko'rib chiqilgan nazariy va amaliy tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

birinchi tibbiy yordam ko'rsatish jarayonida tezkorlik va to'g'ri harakat qilish jabrlanuvchining hayotini saqlab qolishda muhim omil hisoblanadi;

konlarda tibbiy yordam ko'rsatish samaradorligi ko'p jihatdan tashkiliy tizimning mukammalligiga bog'liq;

xodimlarning birinchi yordam bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish favqulodda vaziyatlarda yo'qotishlarni kamaytiradi;

zamonaviy texnik vositalar va xavfsizlik choralarini joriy etish jarohatlar og'irligini kamaytirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalariga asoslanib, ko'mir konlarida tibbiy yordam tizimini takomillashtirish uchun muntazam o'quv mashg'ulotlarini

tashkil etish, texnik jihozlanishni kuchaytirish hamda favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik darajasini oshirish zarurligi ta'kidlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXAT

1. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. – Toshkent, 2023.
2. “Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun. – Toshkent, 2022.
3. Sodiqov A., Karimov B. Sanoat xavfsizligi asoslari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2021.
4. Yo'ldoshev Q. Favqulodda vaziyatlarda birinchi tibbiy yordam. – Toshkent, 2020.
5. World Health Organization (WHO). First aid guidelines. – Geneva, 2021.
6. International Labour Organization (ILO). Safety and health in coal mines. – Geneva, 2019.
7. Smith J. Mine Safety and Emergency Response. – New York, 2018.
8. O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi materiallari. – 2022.